

Maija Länsman
Eero Niemelä

Lausunto 19.10.2016

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo@mmm.fi

Viite : Maa- ja metsätalousministeriön lausuntopyyntö MMM023:00/2011, 30.9.2016

Lausunto ”Hallituksen esityksestä eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta sekä kalastuslain muuttamisesta”

Lausunnon antajat esittävät tarkennettavaksi muutamia tärkeiksi katsomiaan, tulkinnanvaraisia ja selvittämättömiä asiakohtia:

- 1) *Tenon kalastussääntö säätelee lohien, meritaimenen ja merinieriän kalastusta rajajokialueella ja Norjan puolella alajuoksulla. Säädöksistä puuttuu selkeä maininta, miten kalastusta säädelään kummankin valtion omilla vesialueilla, sivujokien tärkeillä tuotantoalueilla, vaikka lisääntynyt sääätelytarve perustellaan mm. les- ja Karasjoen vähäisillä emokalamäärillä. Jos em. sivujokien kutukantatavoitteet eivät toteudu, näyttää oudolta, että vain Teno-Inarijoen rajajokialueen säätellyllä mainittujen kutujokien lohikannat vahvistuisivat. Perusteluissa mainitaan kuitenkin, että sopimuksen tiettyjä määräyksiä sovelletaan rajajokiosuutta laajemmin, käsittäen Tenojoen vesistön lohennousualueen. Perusteluissa on kirjattu, että säännökset yksinomaan Norjalle kuuluvalla Tenojoen alajuoksulla eivät ole lievempiä kuin rajajokiosuudella, mutta sivujokien osalta sopimuksen lähtökohta on kansalliset säätelet ja määräykset ja ne voivat poiketa Tenojoen pääuoman kalastusmääräyksistä. Tuleeko Tenojoen sivujokiin enää erillisiä sivujokisäännökset vai säädeläänkö kalastusta Suomen puolella monitahoisesti kansallisella kalastuslailla, erillisillä asetuksilla, aluehallinnollisilla hallintopäätöksillä vai miten? Tenojoen aiemmassa kalastussopimuksessa oli selventävä ”raami”, että sivuvesistöjä varten annettavat säännökset eivät voi sisältää määräyksiä, jotka ovat esim. rauhoitusajkojen ja kalastusvälineiden käytön osalta lievempiä kuin rajajokialueen säädöksissä. Esimerkkinä sekavuudesta se, että voimaansaattamislaissa esitetään saalisilmoitusvelvollisuus koko Tenojoen Suomen puoleiselle lohennousualueelle, tarkentamatta, miten ja mikä taho sen tekee sivuvesien yksityisvesialueiden ja valtion vesien kalastuksesta, osakaskalastuksesta, osakkaiden luovutus-oikeudella kalastuksesta ym.*

→ Säädöstekstissä tulisi olla selkeä maininta, missä yksittäissäädöksissä Tenon rajajokialueen säätelet kattaa myös sivujokialueet, molemmissa valtioissa.
- 2) *Tenojoen kalastusoikeus on aiemmin määritelty erilaisten verkkopyyntitapojen käyttöoikeudeksi ja niiden oikeuksien käyttö on sidottu kummankin valtakunnan omalle vesiosuudelle. Vapakalastusoikeus on Tenon varhaisimmissa kalastussäädöksissä on ollut tavallaan määrittelemätöntä, ostettavaa yleiskalastusoikeutta, jonka paikkakuntalainen osti edullisemmin ja matkailija kalliimmalla hinnalla. Vuoden 1873, Keisarillisen senaatin päätöksessä ”kalastusoikeudettomat” paikkakuntalaiset ja silloiset ”muut kalastajat” (nyk. kalastusmatkailijat) joutuivat lunastamaan rajajokialueen vapakalastukseen luvat molemmista valtakunnista erikseen. Vuoden 1953 kalastussäädöksissä tuli käytäntöön valtioiden välinen yhtenäinen lupa, jolla saattoi kalastaa vavalla (lohensoutu) molemmissa valtioissa. Ko. vuonna myös kalastusoikeudellinen paikkakuntalainen veloitettiin (ensimmäisen kerran) ostamaan kalastukseensa luvan, joka siis oikeutti ko. henkilön rajan ylittävään vapakalastukseen. Verkkopyyntiin ei tuolloin edelleenkään tarvinnut lunastaa lupaa. Vasta vuodesta 1979 lähtien ”kalastusoikeudellisen” paikkakuntalaisen kalastuslupa on kattanut sekä verkkopyynnin*

oman valtakunnan alueella että vapakalastusoikeuden myös Norjan puolella. Vanhojen sääntöjen ilmentämä luvanmyyntikäytäntö vahvistaa, ettei vapakalastus kuulunut Tenojoen talokohtaiseen kalastusoikeuteen vaan vapakalastus ostettiin vuosittain.

→Uudessa sopimuksessa kaikkien ulkopaikkakuntalaisten osakkaiden, kalastusoikeuden haltijoiden, kiinteistökohtainen kalastusoikeus muutetaan laadultaan vapakalastusoikeudeksi ja se ulotetaan myös toisen valtakunnan alueelle. Kalastusoikeuden sisällön tulkinta poikkeaa nyt myös aiemmassa kalastussäännössä olleesta käytännöstä, jossa ns. perinnöksi kalastusoikeuden saaneet saivat kalastaa vain kiinteistönsä verkkopyyntioikeudella, Suomen puolella. Uusissa säädöksissä on oletettu, että vapakalastus, "kevyempänä" pyyntimuotona kuuluu automaattisesti kiinteistön kalastusoikeuksiin ja ulkopaikkakuntalaisten omistamien kiinteistöjen kalastusoikeutta jyvitetään osuuslukuina, laskennallisina vapakalastusvuorokausina, myös Norjan puolelle. Tenojoen vesistöalueen kiinteistöjen erilaisten kalastusoikeuksien laatu tulisi selvittää, mahdollisesti yhdenmukaistaa Norjan puolella olevien käytäntöjen kanssa, vaikka mm. maanomistukselliset ja muut käyttöoikeudet poikkeavat huomattavasti toisistaan.

- 3) *Sopimuksen voimaansaattamislaissa ja kalastussäännössä esitetään erityyppiset kalastusluvut ja lupahinnat. Yleinen paikkakuntalaislupa on hinnaltaan 40 €/ kalastuskausi ja paikkakuntalaisen vapakalastuslupa 150 €/ kalastuskausi. Vielä voimassa olevassa kalastussopimuksessa on kirjattu, että "Jokaisen joka tahtoo kalastaa siinä kalastuspiirin osassa, jossa valtakuntien raja kulkee, tulee, ennen kuin kalastus alkaa lunastaa kalastuskortti." Suomen puolella on lunastettu paikkakuntalaisen vapakalastuslupa vuosittain noin 40-50:lle, alle 16-vuotiaalle lapselle/ nuorelle. Nuorimmat ovat olleet alle kouluikäisiä.*

→Uusissa säädöksissä tulisi määrittää luvan lunastajan, kalastajan alaikäraja, huomioiden mm. Tenojoen kalastussäännön 30 §:ssä oleva kalastajakohtainen saalisilmoitusvelvollisuus/ saalispäiväkirjan pito.

→Nuoren vapakalastajan kalastusluvun hinta tulisi määritellä kohtuullisemmaksi kuin 150 €/ kalastuskausi. (Vuonna 2015 Norjan omilla vesialueilla Tenojoen alajuoksulla ja sivujoissa paikkakuntalaiset nuoret (16-18 v.) ja nuoret aikuiset (19-23 v.) saivat muita edullisemmän vapakaasiluvan.

→Selventämistä kaipaa myös tilanne, miten luvanmyyntitilanteessa kalastusoikeuden haltija identifioidaan yleiseen paikkakuntalaislupaan oikeutetuksi. Onko hän se henkilö/ne henkilöt, joiden nimet on kiinteistörekisteriin kirjautuneet? Näin meneteltäessä useat puoliset ja kaikki lapset ja nuoret kuuluvat "kalliimpaan" paikkakuntalaisten vapakalastuslupa-ryhmään ja lupamyntikäytäntö noudattaa "Norjan mallia".

→Erilaisten paikallisten kalastuslupien tulisi kertoa tarkemmin perinteisten verkkopyyntimuotojen käyttäjämäärästä eli luvanmyynnissä pitäisi olla tieto, onko yleisen paikkakuntalaisluvan ostajan kiinteistöllä riittävän suuri osakkuusluku ko. pyyntiin. Nykyisin kaikki kalastusoikeuden haltijat voivat halutessaan saada "kalastusoikeudellisen luvan", vaikka tilan osakkuusluku (pyydysyksikömäärä) ei verkkopyyntimuotoihin riittäisikään. Osakkuuden määrän selvittäminen on oleellisen tärkeä ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden vapakalastusvuorokausien määrittämisessä ja vastaavasti paikkakuntalaisten potentiaalisen verkkopyyntipaineen ilmentäjänä (kts kohta 4).

- 4) *Luonnonvarakeskuksen antamassa lausunnossa (1549/00 04/2016) 12.8.2016 on pyydetty selvennystä kalastussäännön 16 § seuraavasti: "Kalastusoikeutta omistava kiinteistö lienee tässä yhteydessä "riittävän" kalastusoikeuden omistavaa kiinteistöä. Sanamuotoa voisi tarkentaa, ettei synny käsitystä pienimpienkin kalastusoikeuksien oikeuttavan yhden kudotun pyydyksen käyttöön." Tällä hetkellä kukin osakaskunta on laatinut oman ohjausjärjestelmänsä eri verkkopyyntitavoille, mikä perustuu kiinteistön osakaslukuun ja siitä muodostettuun pyydysyksiköintiin. Järjestelmä ei ole vertailukelpoinen eri osakaskunnissa, mistä syystä sitä ei voi käyttää esim. kalastuslupien myynnissä, jossa pitäisi ryhmitellä kalastajat myös kalastusoikeuksiensa määrän mukaan.*

→Nykyisessä sopimuksen perustelujen liitteessä 2 (16 §) ydinkysymys, onko kalastusoikeuden haltijalla kalastusoikeutta riittävä määrä kudotun pyydyksen käyttöön, jätetään edelleen avoimeksi. Koska verkkopyyntioikeuteen liittyvää kiinteistökohtaista osakkuuslukua ei ole tarkennettu, sääntöteksti antaa yhden kiinteistökohtaisen lohiverkon käyttöoikeuden jokaiselle paikkakuntalaiselle kalastusoikeudelliselle kiinteistölle (ei henkilölle). Tarkentamattomana sääntöteksti sallii paikkakuntalaisen kalastajan käyttää 1-9 lohiverkkoa samanaikaisesti, kun verkkomäärärajoite on kalastajan omistuksessa olevien kiinteistöjen lukumäärän mukainen. Vuoden 2011 kiinteistörekisterin mukaan Utsjoen kunnassa paikkakuntalaisille oli noin 590 kalastusoikeudellista, erikokoista tilaa, joten esitetyn kalastussäännön 16 § (kudottujen pyydysten käytön määrällinen rajoitus) ei käytännössä rajoita verkkomäärää." Rajoittamattomaan tilanteeseen on ajautettu, kun vanhat "kantatilat" ovat jakautuneet useiksi kymmeniksi lohkotiloiksi ja edelleen pirstoutuneet yhä pienemmiksi osakstiloiksi, joissa on osakkuutensa mukainen kalastusoikeus.

Ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden kalastusmahdollisuus esitetyissä säädöksessä jaetaan kahtia: onko kiinteistön haltijalla riittävä määrä (0,5) osuutta, jotta saa yhden vapakalastusvuorokauden ja / tai veneen rekisteriin. Yhdenmukaisuuteen perustuen, vastaavalla tavalla paikkakuntalaisten verkkopyyntioikeuteen pitää suhteuttaa/määrittää osakkuusluku, joka oikeuttaa yhteen verkkopyydykseen / kalastaja?

- 5) Hallituksen esityksessä eduskunnalle, kohdassa 2.6.5. "*Monenkeskiset ihmisoikeussopimukset*" mainitaan, ettei alkuperäiskansan positiivista erityiskohtelua ole pidettävä syrjivänä suhteessa muuhun väestöön, mikäli toimien tarkoituksena on korjata olosuhteita, jotka estävät tai vaikeuttavat xx. artiklassa turvattujen oikeuksien toteutumista...". Sopimuksen sisältöön liittyvässä liitteessä 2 otsikon "*Kalastusrajoitusten suhde... saamelaisten asemaan alkuperäiskansana*" on monessa tekstinosassa huomioitu paikalliset kalastuskulttuuriset tekijät. Lauseen "*Saamelaiskulttuuria pyritään suojaamaan sopimuksessa siten, että minkään perinteisen pyyntimuodon käyttöä ei kielletä kokonaan, vaan niiden käyttö on mahdollista rajoitetusti*" sisältö on harkitusti tosi, mutta nuotan käyttö lohennyynnissä on uudessa kalastussäännössä kielletty kokonaan ja sallittu muun kalan pyynnissä. Nuottapyynti on Tenon lohen yhteispyynnin vanhinta traditiota, jota nykyisin erittäin harvoin toteutetaan. Saatu nuottasaalis ei määrältään vaaranna lohen kutukantoja, etenkin, jos nuotan käyttö olisi edelleen mahdollista esimerkiksi Pulmankijärven valtakirjakalastuksen tavoin (kirjanpito ja saalisnäytteet). Perinteisten verkkopyyntitapojen ylläpito ja siirto tuleville kalastajapolville vaatii pientä nöyrytystä kalastussäädöksissä, koska esim. nuottakalastus voi olla tulevaisuudessa myös kalastusmatkailijalle myytävää elämyksellistä kokemusta. Samaan perinteisen kulttuurin siirtomahdollisuuteen liittyy kohdassa 3 esitetty nuorisolupa.

Yleisilmeeltään nyt lausunnolla ollut Tenojoen kalastussopimus ja -sääntö kaikkine liitteineen, esityksineen ja perusteluineen on sisällöltään varsin kattava, monipuolinen ja erittäin vaikeaselkoinen lukupaketti, johon on vaikea saada kokonaiskuvaa, joten todennäköisesti usea yksityiskohta kaipaisi edellä esitettyjen lisäksi selvennöstä. Lisäksi ehdotuksesta puuttuu erilaisten kalastussäätelytapojen yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi alueen väestöön ja elinkeino-rakenteisiin.

Utsjoella 19.10.2016

Maija Länsman
Tutkija

Eero Niemelä
tutkija

